

18. ЦДІАЛ, ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 65- Арк. 103; 19. Новые документы о типографе Спиридоне Соболе // Федоровские чтения, 1973: (400-летие книгопечатания на Украине).- М., 1976.- С.59-67; Спиридон Соболев и русско-украинско-белорусские связи // Книговедение и его задачи в свете актуальных проблем советского книжного дела: (Вторая Всесоюзная научная конференция по проблемам книговедения): Тезисы докладов: Секция истории книги.- М., 1974.- С.46-48; 20. До історії книгодрукування на Прикарпатті в першій чверті XVII ст. // АУ.(Київ). 1974. № 3.- С.70-72; 21. Нові документи про заснування друкарні і папірні в Стратині // Зоря. (Рогатин). 1971. 21 груд. № 150 (3212); 22. Документи про видатного просвітителя: (До 400-річчя початку книгодрукування на Русі) // Львівська правда. (Львів).- 1964.- 1 березня; 23. Першодрукар Іван Федоров і його послідовники на Україні: XVI-перша половина XVII ст.: 36.документів.- К., 1975; 24. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины (XVI-первой половины XVII века). Часть I. Анализ советских археографических публикаций документальных источников. -Днепропетровск, 1977.- С.70-71; 25. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины (XVI-первой половины XVII века)...С. 68; 26. Передмова // Першодрукар Іван Федоров і його послідовники на Україні...С. 12; 27. Мацюк О. У світлі найновіших документів // Жовтень. (Львів). 1975. № 1.- С.151; 28. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины (XVI-первой половины XVII века)...С. 67; 29. Васків В. Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI-перша половина XVII ст.). Збірник документів. К., 1975. -С. 342 // АУ. 1975. № 6.- С.83; 30. ЦДІАЛ.-Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 226- Арк. 17, 22, 23, 25; 31. ЦДІАЛ, ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 226- Арк. 48; 32. ЦДІАЛ.- Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 86; 33. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины (XVI-первой половины XVII века)...С. 67; 34. Невідоме про Івана Федорова // Вільна Україна. (Львів). 1985. 21 грудня; Невідомий документ про перебування Івана Федорова на Вінничині // Тези доп.четвертої обл.істор.-краєзнавч.конф. Вінниця, 1986.- С.54-55; Іван Федоров в Мізякові // Вінницька Правда. (Вінниця) 1987. 3 березня; К вопросу о переезде Ивана Федорова на Украину в 1566 г. // Федоровские чтения, 1985.- М., 1987.- С.165-168; Іван Федоров на Поділлі // Пам'ятки України. (Київ). 1988. № 4.- С.37-38; 35. Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова // АУ. 1968. № 2.- С.3-14; 36. Першопочатки українського книгодрукування // Наука і суспільство. К., 1970. -№9.- С.49-52; Друкарні на Україні в XV ст. // Український календар 1971. -Варшава, 1971.- С.340-345; З приводу повідомлення А.Д.Смідовича // АУ. -1972.- № 4.- С.94-95; З історії книгодрукування на Україні // Наша культура. (Варшава). -1972.- № 9(173); 37. Ще про початки книгодрукування на Україні // АУ.- 1971.- № 1.- С.26-32; 38. Савка М. До історії книгодрукування на Україні // АУ. -1972.- № 2.- С.26-34; 39. Немировский Е.Л. Начало книгопечатания на Украине...С. 11; 40. Немировский Е.Л. Начало книгопечатания на Украине. Иван Федоров. - М., 1974; Мацюк О. Немировский Е. Я. Начало книгопечатания на Украине. Иван Федоров. М., 1974. 224с. // АУ. 1974. № 4.- С.78-80.; 41. ЦДІАЛ, Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 74- Арк. 51-53; 42. Стецишин О. Хто в Україні був першодрукарем?// Тиждень. (Львів). 1998. 13-19 лютого- С.4; 43. Смідович А.Д. Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова? //Український історичний журнал.- 1972. -№ 3.- С.65-59; 44. ЦДІАЛ – Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 50- Арк. 337, 341; 45. Інтерв'ю 03.03.2005 з Л.І. Спаською; 46. ЦДІАЛ. - Ф. Р-15- Оп. 1, спр.24- Арк. 105; Хто в Україні був першодрукарем?: Інтерв'ю О.Стецишина // Тиждень. -Л., 1998. -13-19 лют.; 47. Місцями Івана Федорова на Україні: Путівник. Львів. 1982; 48. Львівські стародруки: Книгознавчий нарис. -Львів, 1983; 49. ЦДІАЛ. – Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 49- Арк. 96-97; 50. ЦДІАЛ.- Ф. Р-15- Оп. 1- Спр. 45- Арк. 12-18.

В.В. Сокирська

КРАЄЗНАВЧА І ПАМ'ЯТКООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРИГОРІЯ ЮХИМОВИЧА ХРАБАНА

Активні і всеохоплювальні процеси національно-культурного відродження, що набули в незалежній Україні незворотного характеру, супроводжуються зростанням інтересу не тільки до загальної історії нашої держави, а й до минулого окремих її регіонів. З огляду на це, підвищеної уваги науковців вимагають проблеми історичного краєзнавства, зокрема дослідження особливостей становлення і розвитку його як важливого регіонального компоненту історичної науки і дієвого засобу громадянського виховання.

Актуальність теми зумовлена також тим, що історико-краєзнавчі дослідження в сучасних умовах за своєю природою стали масовими формами залучення широких верств громадськості до вивчення місцевої історії. Звернення до цієї теми набуває особливої актуальності ще й тому, що відроджене українське краєзнавство вже оформилося у специфічну систему професійної й аматорської діяльності, яка працює на розширення меж історичного пізнання і має помітний вплив на суспільну свідомість. Використання пізнавально-виховного потенціалу історичного краєзнавства сприяє ґрунтовне вивчення історії краєзнавчого руху і творче осмислення досвіду, напрацьованого краєзнавцями різних регіонів України, кожен з яких має свої самобутні історико-краєзнавчі традиції.

З огляду на це, великого значення набуває вивчення спадщини тих істориків, краєзнавців-аматорів, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняної історичної науки. Серед дослідників, діяльність та творча спадщина яких потребує вивчення, постать Григорія Юхимовича Храбана (1902 – 1990 рр.).

Звернення дослідницької уваги на життєвий шлях, становлення суспільно-політичних поглядів, формування наукових пріоритетів, методики дослідницької праці історика Г.Ю. Храбана не лише дозволить повернути із небуття визначного дослідника і громадянина, а й сприятиме відтворенню більш повної картини перебігу суспільно-політичних процесів в Україні; зображенню пошуків національно свідомою інтелігенцією свого місця в житті на складних історичних переломах.

Г.Ю. Храбан належить до найвідоміших краєзнавців України. Державний архів Черкаської області впродовж багатьох років займається комплектуванням особових фондів видатних людей Черкаського краю. Надзвичайно цікавим і багатим джерельним матеріалом є фонд уманського краєзнавця Г.Ю. Храбана. Матеріали його особового архіву також представлені в архіві Інституту археології НАН України. Велика частина наукової спадщини не була використана. Храбана як дослідника згадують у своїх публікаціях В. Круц, І. Кривошея, З. Священко, Ю. Бодров, М. Поставнича. Державним архівом Черкаської області було опубліковано збірник статей до 100-річчя від дня народження дослідника. У загальному проблема практично не має розробок і є не дослідженою.

Мета даного дослідження полягає у тому, щоб на підставі неупередженого аналізу архівних, опублікованих документальних матеріалів та спеціальної літератури здійснити комплексний, об'єктивний аналіз системи поглядів Г.Ю. Храбана у галузі історії України та визначити на основі вивчення його наукової спадщини місце і значення діяльності історика і краєзнавця у вітчизняній історичній науці.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі наукові завдання: висвітлити життєвий і творчий шлях Г.Ю. Храбана; на основі аналізу повного комплексу архівних джерел окреслити місце краєзнавця в сучасному розвитку історичної науки; визначити ступінь новизни ідей історика в контексті сучасного йому наукового світогляду.

Актуалізація проблем історичного краєзнавства закономірно розглядається як необхідний напрямок діяльності державних інституцій, громадських і політичних об'єднань, аматорів і науковців у створенні надійного, міцного духовного фундаменту української державності на сучасному етапі. Держава повинна підсилюватись могутнім потенціалом громадянського суспільства, в основі якого лежить народна колективна пам'ять з її об'єднуючими функціями. «Створюючи майбутнє, неможливо обійтися без уроків минулого, вмілого звернення до нього, до історії як колективної пам'яті народу, – писав відомий російський історик Ю. Афанасьєв. – Розумне звернення до колективної пам'яті стало найбільш стійкою нашою культурною традицією. ...Як амнезія – втрата пам'яті – руйнує індивідуальну людську особистість, так історична амнезія руйнує суспільну свідомість, варваризує і позбавляє сенсу життя суспільства»¹.

Активний і послідовний процес національного і культурного відродження України зумовлює необхідність залучення і осмислення безцінного духовного потенціалу набутого минулими поколіннями. У цьому контексті особливу увагу привертає діяльність музейних закладів, їх керівників та співробітників, які навіть у складних і суперечливих умовах функціонування тоталітарної системи зуміли зберегти і донести до нащадків унікальні пам'ятки історії та культури, яскраво демонстрували непересічність і самотність українського народу, стали важливим засобом піднесення його національної свідомості.

Повнішому й ефективному використанню величезного потенціалу вітчизняного музейництва сприяє збереження і детальне вивчення кращих здобутків попереднього періоду, ретельне дослідження етапів становлення і розвитку музейної справи.

Досить актуальною є необхідність відзначення славних імен вітчизняних музеєзнавців, державних і громадських діячів, аматорів, ентузіастів своєї справи, які в складних умовах тоталітарної системи ініціювали відкриття нових музейних експозицій, проводили велику науково-дослідну і пошукову роботу, перетворювали музейні заклади в осередки української духовності і культури. Тому з'ясування основних напрямків діяльності історика України і краєзнавця Уманщини Григорія Юхимовича Храбана, який очолював Уманський краєзнавчий музей з 1956 до 1958 рр., а після виходу на заслужений відпочинок продовжував співпрацювати з цим закладом, його внесок у становлення музейної справи на Уманщині має важливе наукове і практичне значення. У своєму кінцевому результаті воно сприятиме розробці й реалізації нової музейної політики України, розширить можливості використання історико-культурної спадщини в духовному житті суспільства.

Григорій Юхимович Храбан народився 26 квітня (9 травня) 1902 р. у с. Великий Молодьків Піщівської волості Новоград-Волинського повіту Волинської губернії (тепер Житомирська область). У гімназійні роки був активним членом товариства «Просвіта»². Самостійну роботу розпочав як

вчитель німецької мови, а згодом працював завідувачим у сільських школах³. Роботу поєднував з навчанням. У 1931 році Григорій Юхимович заочно закінчив курс Київського інституту соціального виховання (тепер Київський педагогічний університет ім. М. Драгоманова)⁴.

У 1934 році Григорія Юхимовича, за пропозицією київського обкому партії, було призначено директором уманського педагогічного технікуму⁵.

Але в 1938 р. Г.Ю. Храбана було заарештовано органами НКВС. Чотирнадцять років покарання Григорій Юхимович відбував в Усольєлазі на території сучасної Пермської області (Росія) та на лісопункті Єнісейського ліспромгоспу за «участь у контрреволюційній буржуазно-націоналістичній організації»⁶.

Лише в 1956 р. Г.Ю. Храбан повернувся до Умані, де був призначений директором Уманського краєзнавчого музею⁷. Починаючи саме з цього періоду, невід'ємною частиною краєзнавства на Уманщині стало музейництво. Незважаючи на існуючу тоді жорстку ідеологічну регламентацію, музей робив вагомий внесок у розгортання на його базі широкого краєзнавчого руху, сприяв поширенню знань про минуле населених пунктів і окремих колективів краю, а в процесі збору матеріалів краєзнавці набували досвіду і навиків самостійної дослідницько-пошукової роботи.

З перших днів перебування на цій посаді Григорій Юхимович активно включається в науково-організаторську діяльність. Він зумів залучити співробітників до пошукової і творчої діяльності. Під його керівництвом краєзнавці Уманщини працювали над поглибленням пізнання історії краю, вивченням його природи, комунального будівництва. Уманський краєзнавчий музей в цей період нагромаджував у своїх фондах історичні цінності та визначні реліквії. Виникла потреба познайомити і громадськість з матеріалами науково-дослідницької роботи щодо вивчення краю. А це не могло не дати поштовху для залучення до краєзнавчої роботи нових працівників, до знайомства з результатами праці тих краєзнавців, яких давно цікавить вивчення історії рідного міста чи рідного села, але про їхню роботу досі й не було відомо.

Частково таке знайомство проводилося через «Уманську зорю» або інші газети. Але газети не можуть бути трибуною поглибленого краєзнавчого вивчення, бо мають не такі завдання. Існуючі журнали теж не могли приділити своїх сторінок краєзнавчим матеріалам одного міста чи району. Тому Уманський краєзнавчий музей робив спроби організувати видання «Наукових записок», на сторінках яких могли побачити світ праці краєзнавців Уманщини. «Наукові записки» були розраховані на участь у них не тільки працівників музею, а й на тих дослідників, що мали написані праці на краєзнавчі теми, які висвітлювали історію, етнографію, культуру, побут, економіку і природу Уманщини. У «Наукових записках» публікувалися дані про археологічні пам'ятки, випадкові архівні знахідки, експозиції Уманського краєзнавчого музею, статті про минуле краю, також вміщувалися спогади старожилів Умані та сіл про давні події, про події під час Великої Вітчизняної війни тощо. З цією метою колектив Уманського краєзнавчого музею під керівництвом краєзнавця і директора музею Г.Ю. Храбана виїздив у села і збирав матеріали. Так під час перебування в селі Володимирівка Новоархангельського району сусідньої Кіровоградської області було знайдено відомості про загиблого тут в 1941 році воєнтехніка Умінського. В одного з жителів села залишилося фото дочки загиблого. Ця фотографія була надіслана до редакції газети «Молодь України». На публікацію відгукнулася дочка загиблого.

Учасник боїв за звільнення Умані в 1944 р. Михайлик І.К. передав музеєві справжню реліквію – бойову карту, з якою він пройшов від Сталінграда до Берліна⁸.

З ініціативи Григорія Юхимовича в краєзнавчому музеї було створено діараму до 15 річниці визволення Умані⁹.

У своїх дослідженнях, краєзнавчій роботі темі Великої Вітчизняної війни, визволенню рідного краю Григорій Юхимович Храбан відводив чільне місце. Особливо багато матеріалів своїх досліджень історик публікував на сторінках газет до чергових річниць з дня визволення Уманщини, до Дня танкіста. Подавав матеріали також до радіогазет Умані та Черкас. Крім цього, Григорій Юхимович збирав дані про Героїв Радянського Союзу – уродженців Уманщини. Серед них – дані про Двічі Героя Радянського Союзу генерала армії І.Д. Черняховського, генерал – лейтенант К.М. Дерев'янка та сім Героїв Радянського Союзу: Й.П. Зеленюка, Й.П. Корчака, Д.Т. Левченка, Ф.Г. Литвинюка, Т.Т. Лободи, Н.М. Пархоменка, О.К. Перевертнюка. У фонді дослідника є біографії та фото всіх вищеперечислених героїв.¹⁰

Неодноразово краєзнавець відстежував подальшу долю солдатів й офіцерів, звертав увагу на те, як мужньо боролися вони на інших фронтах Великої Вітчизняної війни, організовував зустрічі школярів з ветеранами.

Ще за часів роботи в музеї Г.Ю. Храбан починає активно вивчати матеріали з історії України. Е 1957 р. перекладає з французької на українську «Путівник по Софіївці» Теодора Темері, видання 1846 р., та з польської на українську мову поему «Софіївка» Станіслава Трембецького, видання 1805 р.

Разом з колективом авторів Григорій Юхимович працював над виданням історико-географічного та економічного нарису «Умань», що побачив світ у 1957 році. Будучи доскіпливим науковцем-аналітиком, він критично ставився до історичних матеріалів. Тому в «Наукових записках» він писав: «У 1957 році вийшов перший за радянської влади збірник, в якому висвітлена історія Умані. І об'єм збірника «Умань», і деяка поспішність, з якою він готувався (треба було видати до 40-ї річниці Радянської влади) і перша спроба – все це відбилося на його змісті, на його недоліках».¹¹ Щоб виправити ситуацію, Г.Ю. Храбан працював у Центральному державному історичному архіві УРСР, у Публічній бібліотеці УРСР. Автор прагнув додати до збірника нові факти, підтверджені архівними документами. Результатом цієї кропіткої роботи стали ряд статей історика – «Про походження назви «Умань», «Про першу згадку Умані в документах», «Про територію міста Умані», «Про існуючі ще тепер в місті Умані будівлі», «Про села Уманщини» та інші, що були опубліковані в «Наукових записках».¹²

Після виходу на пенсію у 1958 році Г.Ю. Храбан активно долучається до громадської та краєзнавчої роботи: бере участь в археологічних розкопках на території краю, вивчає фонди кращих архівів та бібліотек Радянського Союзу. Результатом цих досліджень стала велика кількість науково-обґрунтованих публікацій у спеціальних та періодичних виданнях: археологічні дослідження, історія селянського повстання на Правобережній Україні 1768 р., давня історія Умані, революційні події на Уманщині, Уманщина в роки Великої Вітчизняної війни, історія дендропарку «Софіївка», видання «Путівників по Умані» тощо.

«Вивчення архівних першоджерел та чисельної друкованої літератури українською, російською, польською і, частково, французькою мовами, відзначав Григорій Юхимович у автобіографії 1969 р., - дало змогу глибоко простудіювати історію Селянської війни на Україні в 1768 р., яку досі не виправдано з усіх боків за шляхетською традицією звать «Коліївщиною», і розв'язувати по-новому низку проблем цього великого антифеодального визвольного повстання, побачити його конкретну історію, яка досі викладається дуже звужено і, здебільшого, неправильно, йдучи слідом за мемуарами шляхти...»¹³

Результатом багаторічної роботи стало велике дослідження (близько 2000 машинописних аркушів), яке у скороченому вигляді побачило світ під назвою «Спалах гніву народного. Антифеодальне народно-визвольне повстання на Правобережній Україні у 1768 – 1769 рр.» (1989 р.).

Матеріали археологічних досліджень Г.Ю. Храбана вийшли далеко за межі вузького краєзнавчого значення, вони знайшли відображення у виданнях Академії наук УРСР та СРСР, як певний вклад у розвиток історичної науки.

Публікації Григорія Юхимовича з історії України та Уманщини з'являлися на сторінках «Українського історичного журналу». Беззаперечний авторитет краєзнавця приносить йому також участь у роботі з виданнями «Української радянської енциклопедії» (1966 р.), «Путівників по Умані» (1968, 1975, 1982, 1985 рр.), книги нарисів про Героїв та Двічі Героїв Радянського Союзу – уродженців Черкащини – «Зореносці» (1971 р.), збірника «Герої-визволителі Черкащини» (1975 р.), «Шевченківського словника» (1977 р.) та інше.¹⁴

Різноманітні відомості про діяльність місцевих краєзнавчих осередків, окремих краєзнавців-аматорів з вивчення історії рідного краю виявлено в обласних та районних газетах. Тут розміщувалися публікації уманських краєзнавців – Г.Ю. Храбана, М. Комарницького, В. Стефановича, О. Діденко, М. Мельниченка та ін.

Певних організаційних засад історичне краєзнавство на Черкащині набуло з утворенням Українського товариства охорони пам'яток історії й культури, статутна діяльність якого тісно пов'язувалася з краєзнавчо-пошуковою роботою. Створені в 1967 р. обласна, міські та районні організації товариства продовжили пам'яткоохоронну роботу, яка велася в області за активної участі краєзнавців у попередні роки. У 1966 році Г.Ю. Храбан був обраний делегатом установчого з'їзду Українського товариства охорони пам'яток історії та культури та першим головою Уманської районної організації цього товариства.¹⁵

Своїми знаннями Григорій Юхимович щедро ділився з сучасниками – брав участь у наукових конференціях, багато виступав перед студентською та учнівською молоддю, працівниками уманських підприємств та установ, військовослужбовцями, читав лекції з історії дендропарку «Софіївка» для

екскурсоводів. Його сподвижницька діяльність відзначалася державою: з 1979 р. призначена персональна пенсія місцевого, а з 1987 р. – республіканського значення; нагороджений медалями «За доблесну працю» (1970 р.), «Ветеран труда» (1977 р.), знаком «50 років перебування у КПРС», великою кількістю дипломів, подяк, грамот від державних, наукових установ та громадсько-політичних організацій.¹⁶

Державний архів Черкаської області впродовж багатьох років займається комплектуванням особових фондів видатних людей Черкаського краю. Надзвичайно цікавим і багатим джерельними матеріалами є фонд уманського краєзнавця Г.Ю. Храбана, до якого входять 246 справ. Значна кількість матеріалів також зберігається у фондах Уманського краєзнавчого музею, в інституті археології.

Особовий фонд Г.Ю. Храбана містить особисті документи, матеріали до біографії дослідника (автобіографія, свідоцтва про освіту, характеристики, відомості про долю синів під час війни, фотографії, грамоти, дипломи, пам'ятні адреси, щоденники). Окрему групу документів представляє листування Храбана про засудження і перебування Григорія Юхимовича у виправно-трудовах таборих та на вічному поселенні у Красноярському краї, його реабілітацію, листи товаришів по засланню та їх фото.

Життя і дослідницька діяльність Григорія Юхимовича є прикладом працездатності, цілеспрямованості, вміння зосередитися на головному, зразком досконалого вивчення історії рідної держави через досконале вивчення історії малої Батьківщини.

У результаті дослідження зроблені такі висновки:

- Становлення Г.Ю. Храбана відбувалося в досить складних суспільно-політичних обставинах сталінської та постсталінської епох в Україні. Роки життя дослідника припадають і на час тоталітаризму, що відзначався тиском на духовну сферу суспільства, приниженням ролі наукової інтелігенції, переслідуваннями і репресіями.
- Досить різноманітним було коло наукових інтересів Г.Ю. Храбана.
- Дослідник був талановитим лектором і педагогом.
- Особовий фонд Григорія Юхимовича представляє надзвичайно багатий джерельний історичний матеріал, у якому відображені сторінки історії рідного краю, історії України з найдавніших часів до сучасності.
- Г.Ю. Храбан своїми дослідженнями, публікаціями, книгами зробив в розвиток вітчизняної археології і краєзнавства, великий внесок і довів, що краєзнавство – це не одна із сторін історичної науки, вивчення якої особливо актуальне в наш час.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв Ю. Прошлое и мы // Коммунист. – 1970. - № 9. – С. 109; 2. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк.2 зв.; 3. Там само.- Ф. Р-5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 3 зв.; 4. Там само. - Ф. Р-5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 15, 24; 5. Там само. - Ф. Р-5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк.9 зв., 13; 6. Там само. – Ф. Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 492. – Арк. 9, 57, 157; 7. Там само. Ф. Р – 5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 27, 38; 8. Храбан Г. Бойові реліквії // Під прапором комунізму. – 1963. – 10 травня; 9. Храбан Г. До 15 річниці визволення Умані // Уманська зоря. – 1959. – 4 січня; 10. ДАЧО. – Ф. Р – 5624. - Оп. 1. – Спр. 109; 11. Наукові записки. – 1959. - № 1; 12. Там само. – 1959. - № 1; 13. ДАЧО. – Ф. Р – 5624. Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 42; 14. ДАЧО. Ф. – Р – 5624. – Оп. 1. – Спр. 164. – Арк. 8, 28; 15. Там само. – Ф. – Р – 5624. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 29, 39, 40; 16. Там само. – Ф. Р – 5624. – Оп. 1. – Арк. 29, 39, 50, 52.

В.О. Мисан

ІННОВАЦІЙНА НАВЧАЛЬНА КНИГА З ІСТОРІЇ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УТВЕРДЖЕННЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННІ ПРОГРЕСИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Модернізація сучасної системи освіти, до якої активно на початку 90-х років минулого століття долучилася українська інтелігенція, не могла не позначитися на шкільних навчальних посібниках. Відомий сучасний український дидакт К.О. Баханов вважає, що "у становленні нового змісту шкільної історичної освіти й, відповідно, у створенні шкільних навчальних посібників з історії чітко простежуються три періоди: 1) 1991 - 1995 роки, 2) 1996 - 2000 роки, 3) 2001 - 2005 роки"¹. Важко не погодитися із цією думкою хоч би тому, що всім нам довелося бути учасниками цього процесу і долучитися до творення вітчизняних підручників з історії. Відзначимо, що українська інтелігенція у цій царині пішла своїм шляхом і досить швидко створила власні національні